

ЛИЧНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ
ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ
СЛУЧАЈ
КОСОВО И МЕТОХИЈА

ЛИЧНОСТ

у савременом свету

ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ

СЛУЧАЈ

КОСОВО И МЕТОХИЈА

Тематски зборник научних радова од међународног значаја

ЛИЧНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ
– ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ
– СЛУЧАЈ КОСОВО И МЕТОХИЈА

ЛИЧНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ – ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ
– СЛУЧАЈ КОСОВО И МЕТОХИЈА

(Тематски зборник научних радова од међународног значаја)

Издавач

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Академија за националну безбедност, Београд
КФУ В. И. Вернадски, Симферопол, Руска Федерација

За издавача

Др Марија Јефтимљевић Михајловић

Главни и одговорни уредник издавачке делатности

Др Марија Јефтимљевић Михајловић

Заменик главни и одговорни уредника издавачке делатности

Проф. др Драган Симеуновић, академик

Уредили и приредили

Др Ивана Раловић, научни сарадник
Др Соња Шљивић, научни сарадник

Научни савети публикације

Др Марија Јефтимљевић Михајловић, виши научни сарадник,
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Проф. др Драган Симеуновић, редовни професор,
Академија за националну безбедност, Београд
Др Јасмина Ахметагић, научни саветник,
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Др Весна Зарковић, научни саветник,
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Др Предраг Терзић, виши научни сарадник,
Институт за политичке студије, Београд
Проф. др Јурченко Сергеј Васиљевич, КФУ В. И. Вернадски,
Симферопол, Руска Федерација
Проф. др Татјана Александровна Сењушкина, КФУ В. И. Вернадски,
Симферопол, Руска Федерација

Лектура и коректура

Муниба Дрековић, др Тамара Љујић, Зорана Тупић,
Урош Ђурковић, Јована Јовановић и Маша Петровић

Превод на енглески језик

Ана Микша

Компјутерска обрада

Миодраг Панић

Дизајн корице

Сенка Влаховић

Штампа

Graficolor DOO, Краљево

Фотографија на корици

Јован Стојан, Црква Светог Илије у Подујеву, Косово и Метохија, Србија

Тираж 150

ISBN 978-86-82736-15-8

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Академија за националну безбедност, Београд
КФУ В. И. Вернадски, Симферопол, Руска Федерација

Тематски зборник научних радова
од међународног значаја

**ЛИЧНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ
– ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ
– СЛУЧАЈ КОСОВО И МЕТОХИЈА**

Лепосавић, 2025.

Рецензенти

Проф. др Милош Ковачевић, редовни професор, Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Проф. др Жолт Лазар, редовни професор, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Проф. др Милан Милошевић, редовни професор, Факултет за пословне студије и право, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд

Проф. др Александар Иванов, редовни професор, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Факултет за безбедност, Битољ

Проф. др Владимир Вековић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Проф. др Полона Шпрајц, редовни професор, Факултет Организационих наука, Универзитет у Марибору, Крањ

Проф. др Драгана Радовановић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Prof. dr Višeslav Simić, redovni profesor, Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey (ITESM), Mexico

Проф. др Махмут Челик, редовни професор, Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Македонија

Проф. др Милош Шолаја, редовни професор, Универзитет у Бања Луци, Факултет политичких наука, Бања Лука

Проф. др Милијанка Ратковић, редовни професор, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Факултет за спорт, Београд

Проф. др Милојица Шутовић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Проф. др Бошко Сувајџић, редовни професор, Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Проф. др Александра Костић Тмушић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Др Весна Зарковић, научни саветник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

David Tennant, Ph. D. Associate Professor of Writing and Literature, Community College of Rhode Island

Проф. др Татјана Ђитић, ванредни професор, Факултет друштвених наука, Београд

Проф. др Јелена Лутовац, ванредни професор, Факултет за пословне студије, Универзитет Мегатренд, Београд

Проф. др Зоран Недељковић, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Проф. др Саша Атанасов, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Проф. др Милош Марсенић, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Проф. др Јован Шарац, ванредни професор, Факултет за пословне студије и право, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд

Проф. др Андрија Блануша, ванредни професор, Факултет друштвених наука, Београд

Проф. др Мирјана Бојанић Ђирковић, ванредни професор, Филозофски факултет у Нишу, Ниш

Др Мирјана Бечејски, виши научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Др Предраг Терзић, виши научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд

Др Далибор Велојић, виши научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Др Радослав Балтезаревић, виши научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд

Vincenzo Auriemma, Ph. D, postdoctoral researcher, University of Salerno, Italy

Др Бојан Шево, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Др Јасмина Кнежевић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Доц. др Маријана Зимоњић, доцент, Факултет за цивилно ваздухопловство, Универзитет Мегатренд, Београд

Др Борис Бурсаћ, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић

Доц. др Марко Томић, доцент, Универзитет Привредна академија Брчко дистрикта, БиХ

Др Јасмина Арсенијевић, научни сарадник, Висока струковна школа за образовање васпитача Кикинда

Доц. др Александар М. Савић, доцент, Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Доц. др Драгана Бедов, доцент, Универзитет Едуконс, Учитељски факултет, Сремска Каменица

Dr. Batya Brutin, Head of the Holocaust Department at the Rupin College, Israel

Др Сибин Братина, асистент, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Др Стефан Јеротић, научни сарадник, Клиника за психијатрију, Универзитетски клинички центар Србије

Сав садржај овог зборника је објављен под лиценцом СС-БУ.

Објављивање овог зборника суфинансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	15–18
------------------	-------

ПЛЕНАРНА ИЗЛАГАЊА

Драган М. Симеуновић, <i>Косовски миг као гео и чувар српској духовној идентитету</i>	21
Гидеон М. Грајф, Никола А. Марковић, <i>Анџе Павелић као археолошки истраживач: личности, хетерономија и механизми идеолошкој насиља</i>	35
Алексиос П. Панагопулос, <i>Дефиниција казне у закону и криза правне идентитету: “Nullum crimen, nulla poena sine lege”</i>	49
Јасмина М. Ахметагић, <i>Појам личности и феномен религиозности на примеру „Оца Сергија“ А. Н. Толстоја</i>	67

ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Наташа М. Сарафова, <i>Ауторов естетски одјек и сенка насиља: лик Оскара Вајлда у огразу хомосексуалног романа Слика Доријана Греја</i>	83
Али Калил, <i>Беневољентна снага: како образовање доприноси националном исцељењу у време кризе</i>	99
Ана М. Мумовић, <i>Православна духовност и/или етика и естетика хришћана о Светојољу (Прилози тумачењу поезије и етикете Александра Деспиновића)</i>	113
Ивана М. Раловић, <i>Хандке као оледало историјских (не)прилика</i>	131
Соња Р. Шљивић, <i>Уста пуна земље: о границама солидарности и друштва</i>	149
Тамара М. Љујић, <i>Личности као бојно поље: интернализација логора у драмама Ђорђа Лебовића</i>	171
Зорана З. Ђупић, <i>„Космет – чувари и сецесионисти“ – границе језичкој и идентитетској припадности друштва у делу Двадесет српских подела Душана Ковачевића</i>	187

- Урош З. Ђурковић, Промени ти наслов, Аларм и Свакодневно
убијање живота: *ѝрилоѝ проучавању савремене срѝске
ѝоезије на Косову и Меѝохији* 203
- Јована С. Јовановић, Дијалекѝолошка исѝраживања
као оѝледало иденѝиѝеѝа – Синѝаксичка проучавања
доњосиѝничких ѝовора 219
- Маша Љ. Петровић, Насилничке личности као ѝавни јунаци
*ѝрозних осѝварења у Антологији српске прозе
Косова и Метохије 1945–2000* 239

ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

- Срђан М. Перишић, Биоѝолиѝичко друшѝво конѝроле
и ѝосѝиндивидуа 257
- Предраг Д. Павлићевић, Геоѝолиѝика и лидерсѝво 273
- Ратомир Д. Антоновић, Светослав П. Мишев,
*Лични ауѝориѝеѝ лидера као извор силе у ѝолиѝици
и међународним односима* 289
- Божидар Л. Форца, Субјекѝивне слабосѝи лидера као
објекѝиван ѝроблем следбеника и уѝрављања оѝанизацијом 305
- Али Салехи Кахризсанги, Данијел М. Пановић, Личносѝ верскоѝ
и ѝолиѝичкоѝ вође у исламској револуцији 1979. ѝодине 323
- Драгана М. Ђорић, Растислав М. Стојсављевић,
*Срѝски иденѝиѝеѝ на Косову и Меѝохији
– између ѝеоѝрафских и ѝравних закониѝосѝи* 339
- Марина Д. Мијатовић, Иденѝиѝеѝ и насиље: личности жене
на Косову и Меѝохији у савременом друшѝву 355
- Александра Љ. Митровић, Очување колекѝивноѝ сећања
*и однос друшѝва ѝрема башѝини – кулѝура, исѝорија
и иденѝиѝеѝ срѝскоѝ народа на Косову и Меѝохији* 373
- Војислав С. Тодоровић, Слободан Љ. Петровић,
Ратко Љ. Љубојевић, Косово и Меѝохија између иденѝиѝеѝа
*и ѝеоѝолиѝике: од НАТО аѝресије до савремених медијских
и ѝолиѝичких нараѝива* 387
- Кристина Д. Дуканац, Подсѝицање исламисѝичкоѝ
*ексѝремизма код ѝојединачноѝ и колекѝивноѝ иденѝиѝеѝа
у Рейублици Србији у 21. веку, ѝосебан осврѝ на ѝросѝор
Косова и Меѝохије* 409

Драган В. Живаљевић, Виолета Д. Вукчевић, <i>Очување личној идентитетима у мултикултуралној средини Косова и Метохије</i>	429
Стефан Н. Анђелковић, <i>Национализам као политичка стратегија: формирање идентитета Срба и Албанаца на Косову и Метохији</i>	447
Мирослава М. Глигорић, <i>Одржање националној идентитетима код српској становништва иселаваној са Косова и Метохије</i>	471
Марко М. Миловић, <i>Експирање кривичној законика на Косову и Метохији – преседање на преторима пројекторима</i>	487
Мирослав Д. Стевановић, <i>Коллективно радовање у функцији подривања одбрамбеној кацији Србије на Косову и Метохији</i>	503
Слободан Љ. Петровић, Момчило Д. Јокић, <i>Појединац у времену медијске манипулације: политички и правни изазови савременој свету</i>	519
Александра М. Мирковић Јанковић, Петар М. Матић <i>Личност бренда и бренд личности у процесу брендирани државе и националној идентитетима</i>	535
Јелена В. Радовић Стојановић, Невена Љ. Гаврић, Александра Ј. Шумић, <i>Улога войиса у очувању српској националној идентитетима на Косову и Метохији</i>	557
Данијел Батиста, <i>Идентитет и личности у дијалном политичком дискурсу: између алтернативне хејорномије и говора мржње</i>	575

ИСТОРИЈА

Војћех С. Шчепањски, Ђорђе С. Камберелић (1853–1937) <i>– нека размислања о улози сведочанства појединца о судбини Срба у Старој Србији осамдесетих година XIX века</i> ...	591
Милош Д. Тимотијевић, <i>Извештаји Политике о злочинима над Србима у Косовском вилајету током 1912. године до почетка Првој балканској рати</i>	613
Драгана Ј. Јањић, Горан М. Јанићијевић, <i>Марширолошки епос српској народа на основу примера из XX столећа из визуре ејискоја Атанасија Јевтића</i>	631

Росица Жечкова Ангелова, <i>Личности и борба Власаки Манова (1891–?) за национални идентитети</i>	653
Драгољуб Г. Мандић, <i>Интелектуалац у борби за грађанска и национална права. Студија случаја личности академика Димирија Бојдановића</i>	669
Слободан Ђ. Продић, Вања С. Продић, <i>Карактеристике личности диктатора кроз осврт на дело Артура Кронфелда</i>	691

ФИЛОЗОФИЈА, КУЛТУРА, СОЦИОЛОГИЈА

Љубиша Р. Митровић, Дуња З. Величковић, <i>О моћи и немоћи савремене науке у односењу мултикомплексној човековој идентитету</i>	711
Марио Н. Калик, <i>Шелерова концепција личности као критика модерне Западне цивилизације</i>	731
Боривоје В. Балтезаровић, <i>Личности и технологија у контексту трансхуманизма: мултидисциплинарни приступ савременим изазовима и перспективама индивидуалној идентитету</i>	753
Соња Т. Кузманчев-Станојевић, <i>Идентитети у неолибералном контексту: индивидуално такмичење насупрот колективној солидарности</i>	769
Оља М. Арсенијевић, Ненад Н. Перић, <i>Личности вође у српском пословном свету на Косову и Метохији од доба Немањића до савремених ИТ предузетника</i>	785
Ана З. Јевтовић, Никола Н. Дојчиновић, <i>Насиље и политичка моћ у добу синтетичких идентитета – „косовизација“ српске културне баштине</i>	803

CONTENT

INTRODUCTORY SPEECH	15–18
---------------------------	-------

PLENARY SESSION

Dragan M. Simeunović, <i>The Kosovo Myth as a Part and Guardian of Serbian Spiritual Identity</i>	21
Gideon M. Greif, Nikola A. Marković, <i>Ante Pavelić as a Tyrannical Archetype: Personality, Heteronomy, and the Mechanisms of Ideological Violence</i>	35
Alexios P. Panagopoulos, <i>The Definition of Penalty in Law and the Crisis of Legal Identity: “Nullum Crimen, Nulla Poena Sine lege”</i>	49
Jasmina M. Ahmetagić, <i>The Concept of Personality and the Phenomenon of Religiosity in the Example of “Father Sergius” by L. N. Tolstoy</i>	67

LANGUAGE AND LITERATURE

Natasha M. Sarafova, <i>The Author’s Aesthetic Echo and the Shadow of Violence: Oscar Wilde’s Persona Mirrored in the Protagonist of The Picture of Dorian Gray</i>	83
Ali Khalil, <i>A Benevolent Force: How Education Brings National Healing During Crises</i>	99
Ana M. Mumović, <i>Orthodox Spirituality and/or the Ethics and Aesthetics of the Svetopolje Triptych (A Contribution to the Interpretation of the Poetry and Poetics of Aleksandar Despotović)</i>	113
Ivana M. Ralović, <i>Handke as a Mirror of Historical (Mis)conditions</i>	131
Sonja R. Šljivić, <i>Mouth Full of Earth: On the Limitations of Self and Otherness</i>	149
Tamara M. Ljujić, <i>Personality as a Battlefield: Internalization of the Camp in the Plays of Đorđe Lebović</i>	171

Zorana Z. Ćupić, <i>“Kosmet – Guardians and Secessionists” – The Limits of Linguistic and Identity-Based Approaches to the Other in Dušan Kovačević’s Twenty Serbian Divisions</i>	187
Uroš Z. Đurković, <i>Change the Title, Alarm, The Daily Killing of Life: Contribution to the Study of Contemporary Serbian Poetry in Kosovo and Metohija</i>	203
Jovana S. Jovanović, <i>Dialectological Research as Reflection of Identity – Syntactical Studies of Lower Sitnica Languages</i>	219
Maša Lj. Petrović, <i>Violent Personalities as Central Characters in Prose Works from the Anthology of Serbian Prose of Kosovo and Metohija (1945–2000)</i>	239

LAW AND POLITICAL SCIENCE

Srđan M. Perišić, <i>Biopolitical Society of Control and Postindividual</i>	257
Predrag D. Pavličević, <i>Geopolitic and Leadership</i>	273
Ratomir D. Antonović, Svetoslav P. Mišev, <i>Personal Authority of Leaders as a Source of Power in Politics and International Relations</i>	289
Božidar L. Forca, <i>Subjective Weaknesses of Leaders as an Objective Problem of Followers and Organizational Management</i>	305
Ali Salehi Kahrizsangi, Danijel M. Panović, <i>The Personality of a Religious and Political Leader in the Islamic Revolution of 1979</i>	323
Dragana M. Ćorić, Rastislav M. Stojsavljević, <i>Serbian Identity Between Geographical and Legal Framework</i>	339
Marina D. Mijatović, <i>Identity and Violence: The Personality of Women in Kosovo and Metohija in Contemporary Society</i>	355
Aleksandra Lj. Mitrović, <i>Heritage and Preserving Collective Memory of Kosovo and Metohija</i>	373
Vojislav S. Todorović, Slobodan Lj. Petrović, Ratko Lj. Ljubojević, <i>Kosovo and Metohija Between Identity and Geopolitics: From NATO Aggression to Contemporary Media and Political Narratives</i>	387
Kristina D. Dukanac, <i>Islamist Extremism and Its Influence on Individual and Collective Identity in 21st-Century Serbia: A Case Study of Kosovo and Metohija</i>	409

Dragan V. Živaljević, Violeta D. Vukčević, <i>Preserving Personal Identity in the Multicultural Environment of Kosovo and Metohija</i>	429
Stefan N. Anđelković, <i>Nationalism as a Political Strategy: Forming the Identity of Serbs and Albanians in Kosovo and Metohija</i>	447
Miroslava M. Gligorić, <i>Maintenance of National Identity Among the Serbian Population Displaced from Kosovo and Metohija</i>	471
Marko M. Milović, <i>The Existence of the Criminal Code in Kosovo and Metohija – A Precedent in the Territory of the Protectorate</i>	487
Miroslav D. Stevanović, <i>Cognitive Warfare in Function of Undermining Defence Capacity of Serbia in Kosovo and Metohija</i>	503
Slobodan Lj. Petrović, Momčilo D. Jokić, <i>The Individual in the Time of Media Manipulation: Political and Legal Challenges of the Modern World</i>	519
Aleksandra M. Mirović Janković, Petar M. Matić, <i>Brand Personality and Personality Brand in the Process of State and National Identity Branding</i>	535
Jelena V. Radović Stojanović, Nevena Lj. Gavrić, Aleksandra J. Šumić, <i>The Role of the Census in Preserving Serbian National Identity in Kosovo and Metohija</i>	557
Daniele Battista, <i>Identity and Personality in Digital Political Discourse: Between Algorithmic Heteronomy and Hate Speech</i>	575

HISTORY

Wojciech S. Szczepański, <i>Djordje S. Kamperelić (1853–1937) – Some Thoughts on the Role of an Individual's Testimony About the Fate of the Serbs in Old Serbia in the 1880s</i>	591
Miloš D. Timotijević, <i>Reports Published by the Newspaper Politika on Crimes Committed Against Serbs in the Kosovo Vilayet in 1912, Prior to the Outbreak of the First Balkan War</i>	613
Dragana J. Janjić, Goran M. Janičijević, <i>The Martyrological Ethos of the Serbian People Based on Examples from the 20th Century from the Viewpoint of Bishop Atanasije Jevtić</i>	631
Rositsa Zhechkova Angelova, <i>The Personality and Struggle of Vlasaki Manov (1891–?) for National Identity</i>	653

Dragoljub G. Mandić, <i>Intellectual in the Fight For Civil and National Rights. Case Study of Personality of Academic Dimitrije Bogdanović</i>	669
Slobodan Đ. Prodić, Vanja S. Prodić, <i>Personality Traits of a Dictator Through a Glimpse on a Work of Arthur Kronfeld</i>	691

PHILOSOPHY, CULTURE, SOCIOLOGY

Ljubiša R. Mitrović, Dunja Z. Veličković, <i>On the Power and Weakness of Modern Science in Determining Multicomplex Human Identity</i> ...	711
Mario N. Kalik, <i>Scheler's Conception of Personality as a Critique of Modern Western Civilization</i>	731
Borivoje V. Baltezarević, <i>Personality and Technology in the Context of Transhumanism: A Multidisciplinary Approach to Contemporary Challenges and Perspectives of Individual Identity</i>	753
Sonja T. Kuzmančev-Stanojević, <i>Identity in a Neoliberal Context: Individual Competition Versus Collective Solidarity</i>	769
Olja M. Arsenijević, Nenad N. Perić, <i>The Personality of a Leader in the Serbian Business World in Kosovo and Metohija from the Nemanjić Dynasty to Modern IT Entrepreneurs</i>	785
Ana Z. Jevtović, Nikola N. Dojčinović, <i>Violence and Political Power in the Age of Synthetic Identities – the "Kosovization" of Serbian Cultural Heritage</i>	803

conditions, identity crisis, and the impossibility of narrative integration. Drawing on the theories of McAdams, Cattell, and Arendt, the paper explores the limits of moral judgment, the interpreter's position, and drama as a space where silenced experience finds articulation. Lebović's work is approached as literature of ethical depth, rather than historical testimony.

Keywords: Đorđe Lebović, Aleksandar Obrenović, concentration camp, totalitarian regime, narrative identity, trauma, morality, contemporary Serbian drama, interpretation ethics.

Зорана З. БУПИГ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

„КОСМЕТ – ЧУВАРИ И СЕЦЕСИОНИСТИ“
– ГРАНИЦЕ ЈЕЗИЧКОГ И ИДЕНТИТЕТСКОГ ПРИСТУПА
ДРУГОМЕ У ДЕЛУ *ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА*
ДУШАНА КОВАЧЕВИЋА**

Айсиракиј: Предмет рада представља језичко-стилска анализа сатиричне књиге *Двадесет српских подела – Како се Срби множе дељењем* (2008) Душана Ковачевића. Индивидуални и колективни идентитет Срба сагледан је кроз однос према *Другојме*, али и према *Себи* и обележен је језичким, територијалним, породичним и историјским особеностима. Циљ истраживања је указати на косовско-метохијско питање у српским поделама, уз ослонац, превасходно, на анализу доминантних стилских изражајних средстава и језичко-стилских поступака, који доприносе саркастично-иронијској основи текста и настанку *сатиризама*. Говорећи о отимању, подељености, братоубилаштву, избеглиштву, косовском миту, клетви, одрођеницима и прародитељском греху, аутор фигурама негације и изневереног очекивања успева на духовит начин да приближи истину „сатиричне набрајалице српских подела“.

Кључне речи: Душан Ковачевић, *Двадесет српских подела*, језичко-стилска анализа, сатиризми, стилска изражајна средства.

Сатиричар не види све црно – он види све што треба оцрнити.

(М. Витезовић)

Прозно стваралаштво Душана Ковачевића обележено је и књигом сатиричних прича *Двадесет српских подела: Како се Срби множе дељењем*, која је своје шесто, допуњено издање доживела 2020. године, чиме је потврђена и актуелност тема којима се писац бави. На корицама Лагуниног

* Истраживач-сарадник, ORCID 0000-0002-3195-9754, cupiczorana1194@gmail.com

** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број 451-03-136/2025-03 од 27. 1. 2025. године.

издања ово дело је означено као „сатирична набрајалица српских подела“¹ и у њој аутор говори о поделама на својствен, *ковачевићевски* начин, који у основи подразумева сарказам и црни хумор. Предмет овога рада биће језичко-стилска анализа српских подела у чијем је средишту косовско-метохијско питање, тачније, границе језичког и идентитетског приступа *Друјоме*, али и *Себи* у индивидуалном и колективном идентитету Срба. Ковачевић је посебно пажњу посветио актуелним темама, међу којима се издвајају: отимање, братоубилаштво, избеглиштво, косовски мит, клетва, прародитељски грех. Стога, у анализи ћемо настојати да интерпретацијом доминантних стилских фигура и језичко-стилских потупака у српским поделама укажемо на саркастично-иронијску основу текста која помаже црнохуморном ефекту, јер, управо, смех утиче да се *исстина* лакше прихвати. Будући да је ово прозно дело написано „бритким стилем на граници књижевноуметничког и публицистичког“² и да су у њему „сагледане и коментарисане бројне, понекад и пренаглашене српске поделе“ (Милановић 2021: 248), предмет овога рада чиниће анализа тог „бритког“ језика.

Структура овог издања Ковачевићевог дела је трочлана и обухвата: „Шест прича о нестајању“, „Двадесет српских подела“ и „Прилог непостојећој аутобиографији“. Према је она налик каузалној драмској структури (Ђупић 2024: 763), у центру нашег интересовања је средишњи део књиге у којем се појављују косовско-метохијске теме. Стога, у корпусу истраживања налази се седам текстова, тачније „подела“, и то су: „Друга подела: Происточни и прозападни (Да ли је лепши излазак или залазак Сунца?)“ (Ковачевић 2020: 54–57); „Трећа подела: Космет – чувари и сецесионисти (Или хладна зима, или врело лето)“ (Ковачевић 2020: 58–62); „Четврта подела: Патриоте и издајници (А он ће ти опростити што те је тукао...)“ (Ковачевић 2020: 63–66); „Шеста подела: Монархисти и републиканци (Они и ми против нас)“ (Ковачевић 2020: 71–79); „Једанаеста подела: Српски Срби и косовски, црногорски, босански, хрватски... Срби (Земљаци Пилипа Бакљина Пилипенде)“ (Ковачевић 2020: 115–122); „Деветнаеста подела: Рођени и нерођени (Три песме о предању и постојању)“ (Ковачевић 2020: 192–199); „Двадесета подела: Србин подељен на самог себе (Један Србин – два човека)“ (Ковачевић 2020: 200–208).

У издвојеним пасажима из Ковачевићеве књиге, који ће бити анализирани према редоследу појављивања у њој, уочава се иронија (и њене подврсте) у основи што доприноси афористичкој вредности текста и утиче на језичко-стилску анализу тропичких фигура супротности и негације. Наиме, интерпретација доминантних стилских изражајних средстава у књизи, у којој аутор „говорећи заобилазно говори директно“ (Ковачевић 1998: 54), подразумеваће семантички (тропички) план као преовлађујући. Иако је

1 Сви примери у раду биће навођени према издању: Душан Ковачевић. *Двадесет српских подела*. Београд: Лагуна, 2020.

2 Више о жанровској поливалентности, односно „међи публицистичког и књижевноуметничког функционалног стила“ у књизи *Двадесет српских подела* в. Ђупић 2024.

структурно-граматички ниво у анализи доминантних стилских изражајних средстава једнако важан, у нашем раду ће приоритет имати семантички ниво, јер на основу њега спознајемо ауторску намеру, контекст, индивидуалност, оригиналност у приступу темама. Управо фигуре негације и хармоничног противуречја осликавају ауторску жељу да кратком, прегнантном формом, која приличи афоризму, оствари ефекат *неочекиваности*, који је „опћа црта свих афоризама, својство без којег афоризам уопће не може“ (Foht 1962: 27) и утисак *шифрованости*. Осим ефекта неочекиваности, који неретко има (црно)хуморно својство у делу *Двадесет сръских њогела*, утицај иронијско-парадоксичких, односно саркастичких фигура у поделама подстиче „*онеобичајење* уобичајених општеупотребних форми“ (Ковачевић 1998: 138). Управо таква одступања у форми у Ковачевићевом делу омогућавају конструкцију *сатиризама* – сатиричних афоризама. Основни услови за настанак сатиризма јесу „лапидаран (реченични) израз којим се на духовит начин разобличавају друштвене и животне деформације“ (Ковачевић 1998: 184), али и „међуусловљеност форме и садржине самога сатиризма“ (Ковачевић 1998: 184). Сатиризми у делу *Двадесет сръских њогела* најчешће имају обележје црног хумора, јер представљањем *искривљене реалности* у пренесеном смислу „хумор је у стању да у себе укључи и гротеску, естетику ружног, имагинативна изобличења, девијације и многобројна нарушавања логичко-појмовних односа, а такав хумор приближава се посебној врсти тзв. црном хумору“ (PKT 2010: 272–275). Уметничка вредност Ковачевићевих сатиризама јесте у *вишесмислености* са црнихуморним ефектом, и у њима преовладавају фигуре супротности, односно *антиијетичне фигуре*.

У Ковачевићевом делу вишезначност сатиризама у издвојеним поделама анализираћемо на основу семантички усложњене форме, која је постигнута избором стилских изражајних средстава. Стваралачка моћ језика у сатиризмима заснива се на редуваности и *дилогији* – „фигур(и) двосмислености која настаје када двосмислена изрека означује двије ствари, или када се једна те иста ријеч употребљава у једној те истој изреци у двоструком значењу“ (Simeon 1969: 243). Дилогијска структура у Ковачевићевим сатиризмима у делу *Двадесет сръских њогела* се остварује интерференцијом фигура негације и хармоничног противуречја, односно парадоксом и иронијом (сарказмом, хариентизмом, дијасирамом), реторичким питањем, оксимороном, антитезом, зеугмом.³

У тексту „Друга подела: Происточни и прозападни (Да ли је лепши излазак или залазак Сунца?)“ Ковачевић говори о идеолошком сукобу између Истока и Запада, то јест нашој позицији на вечитој „раскрсници“ на којој нас је „из века у век, из године у годину, све [...] мање и мање,

3 У фигуре хармоничног противуречја убрајамо: оксиморон, антитезу и парадокс; док фигурама негације припадају: иронија (подврсте: сарказам, хариентизам, дијасирам), реторичко питање (уп. Babić 2012; Ковачевић 2015). Овако набројане фигуре не исцрпљују све фигуре хармоничног противуречја и негације, већ само оне које одговарају анализи дела *Двадесет сръских њогела*.

а гробна обележја око Раскрснице досежу у недоглед [...]“ (Ковачевић 2020: 55). Вишевековни идеолошки сукоб, који утиче на трајну подељеност српског народа, аутор представља аргументима „русофила“ и „западњака“, и закључује да нам такве поделе само могу „доћи главе“, јер „ко нас је клео није дангубио“, будући да се тај сукоб преноси с колена на колена до „(само) уништења“ (Ковачевић 2020: 57). Управо графостилемско кориговање глаголске именице „уништење“, којој се у загради додаје префикс „само“, мења контекст, добија иронијско-саркастично значење и упућује на идентитетски сукоб *Нас* са *Нама*, премда је непријатељ, неминовно, спољни. У нашој анализи погодно је издвојити и део у коме „русофили“ набрајају злочине који су српском роду учињени у 20. веку од тог, саркастично обележеног, „западног, цивилизованог света“ (Ковачевић 2020: 56):

Бомбардовали су нас и убијали од 1914. до 1918. па од 1941. до 1944. па 1999, у време кад нико (глобално) није ратовао, па сад – 2008, покушавају да легализују криминално отимање Косова и Метохије, са већ пруженим канцама према Републици Српској и Војводини... (Ковачевић 2020: 56).

Ратна историја нашег поднебља у овој подели је метонимијски оличена у термину „бомбардовање“, у коме су *Они* против *Нас* изазивачи немира, сукоба и мржње, наводе „русофили“. Иако аутор текста не износи суд о ваљаности аргумената обе стране, он *јироовара* и језиком „западњака“ и „происточних“ присталица. Управо тај језик представља „псеудоцитате“ (Милановић 2021: 250), а у издвојеном сегменту је важан за нашу анализу због уплива ауторског гласа опет обележеног графостилемским издвајањем речи „глобално“ у загради. Употреба прилога „глобално“ у реченици означава обележеност ратног сукоба 1999. године само на поднебље наше земље, што је проузроковало и „легализовање криминалног отимања Косова и Метохије“ 2008. године, док ортографско издвајање у тексту открива присуство ауторског гласа као *скривеној* учесника у дискусији.

Свака подела у Ковачевићевој збирци сатиричних набрајалица на крају садржи додатак, који је именован као „П.С“ и увек има исту структуру и текст:

П.С.

Поделе ће нам, вероватно, доћи главе и (ово мало) преостале земље.

Кад би, рецимо, ова подела била „толерантнија“ – без мржње, горчине, прединфарктног беса, живот бисмо „трошили“ на практичније, корисније и паметније послове, ако нам је (већ) суђено да се свађамо, секирамо и, до бола, нервирамо (Ковачевић 2020: 53).

Наведени додатак можемо разумети као „прозни рефрен“ у функцији ауторског коментара, односно закључка (Ђупић 2024: 766). У нашем раду он је посебно значајан због сатиризма: „Поделе ће нам, вероватно, доћи

главе и (ово мало) преостале земље“ (Ковачевић 2020: 57), у коме прегнантна форма доприноси згуснутом изразу, који на духовит начин демистификује друштвене девијантности, у овом случају то је апсурдност идеолошких подела у нашем народу. Вишесмисленост израза се постиже зеугмичком⁴ конструкцијом „доћи главе и (ово мало) преостале земље“, што указује на скривени ауторски глас, графостилемски издвојен синтагмом у загради, који има функцију да иронијско-саркастичним тоном оствари (црно)хуморни ефекат, будући да наведени вишевековни сукоб *Нас са Нама*, неизоставно, погубно утиче само на нас.

„Трећа подела: Космет – чувари и сецесионисти (Или хладна зима, или врело лето)“ богата је бројним парадоксичко-саркастичним сатиризмима, јер је у њој реч о опстанку Космета, односно „задржавањ(у) Космета „на папиру“ и отимања, насиља на терену“ (Ковачевић 2020: 59). Основна језичко-стилска особеност ове сатиричне поделе јесте *гилоија*, односно двосмисленост изреченог, будући да све што је написано, у овој подели има двоструки, пренесени смисао у чијој је основи (црни) хумор. Већ у прве две издвојене целине у овом пасажу Ковачевићеве књиге може се уочити антитетична слика која „приближавањем супротности“ (Ковачевић 2015: 78) открива *истину* на парадоксичко-саркастичан начин, у чијој је основи „оштра и јетка поруга“ (Ковачевић 2015: 109), а на њу посебно указују (субјективни) *коменшари* у заградама:

Космет (*никада*) неће бити признат као независна држава, што се тиче Владе и (*већине*) народа Србије.

Косово је (*већ!*) држава за себе, ако се питамо ми прагматични, без „*вишка*“ ирационалних емоција (Ковачевић 2020: 59).⁵

Питање *истине* у овој подели је посебно важно, будући да аутор користи „памфлетску“⁶ форму (Ђупић 2024: 765), којом успева да представи, оцени и прокоментарише актуелну политичку тему помоћу документованих

4 Зеугма представља стилогену фигуру у којој уз глагол стоје два додатка у синтаксичкој вези, али која имају међусобно удаљена значења, јер „да би једна конструкција добила статус зеугмичке, тј. статус зеугме као стилске фигуре, глагол у њој мора истовремено реализовати најмање два мање или више удаљена значења према два своја хомофункционална а међусобно синтаксички повезана или неповезана додатка. У томе лежи стилематичност зеугме“ (Ковачевић 2015: 211).

5 Курзивно обележени делови у издвојеним примерима не припадају изворној графостилематици, већ представљају начин да се одређене појаве у нашој анализи истакну.

6 Под памфлетским карактером текста се подразумева уплив аналитичког подстила у књижевноуметнички функционални стил, односно „спој публицистичког стила и аналитичко-експресивног приступа“ (Ђупић 2024: 766). Аналитичким подстилом се представља, оцењује и коментарише нека појава, а основна функција таквог текста је информативна, референцијална (Ђупић 2024: 765). Међутим, референцијалност у Ковачевићевој „Трећој подели: Космет – чувари и сецесионисти (Или хладна зима, или врело лето)“ помешана је са „одређеном количином индивидуализације, емоционалности и експресивности“, где предњачи сатиричност и сарказам у изразу (Ђупић 2024: 765).

чињеница (Ковачевић 2020: 59–61). Са друге стране, истина је огољена, али и подношљива због црног хумора коме доприносе доминантне стилске фигуре у подели – иронија (сарказам, хариентизам) и парадокс; њима писац чува естетску вредност књижевноуметничког текста. На пример, говорећи о „дипломатско-оружаном сукобу“ (Ковачевић 2020: 58), аутор упозорава и на борбу међу Србима, а она подразумева њихово неслагање у вези са „спорним“ питањем Косова и Метохије: „Сачувати Космет у оквиру граница Србије, или га се одрећи, поклонити, теслимити, признати као нову балканску државу, све 'зарад нашег добра“ (Ковачевић 2020: 58). „Хармонична дисхармонија“ (Ковачевић 2015: 87) у наведеном исказу ортографски је издвојена наводницима у финалној позицији и открива двосмисленост исказа, саркастични тон и парадоксичку структуру, уколико се у обзир узме шири семантички ниво.

У наставку Ковачевић испитује границе идентитетског приступа *Другој*, тако што сатирично говори о „добронамерним сецесионистима“ који зарад „будућности Србије“ предлажу одрицање од наше јужне покрајине. Користећи *заједљиву иронију* у функцији добронамерности, Ковачевић употребљава хариентизам⁷ у целој слици која говори о добровољном препуштању Космета зарад виших циљева. Овом *фијуром мисли* аутор нас ефектом *неочекиваности* и (црним) хумором суочава са непријатним садржајем, односно истином, док додатни *коментари* у заградама поткрепљују сарказам и двосмисленост текста, уколико разумемо шири контекст – какви треба да будемо и оно што треба да урадимо речи су *Другој* које стоји наспрам *Нас* у борби за *Наше*:

„Добронамерни сецесионисти“ предлажу да у „име будућности Србије“ – добросуседских односа, поклонимо тај део земље, „због чињеничног стања на терену“ да га се одрекнемо господски, и, тако, тим џентлменским чином, покажемо целом свету како смо се (*најло*) променили, како смо постали добри, разумни, кооперативни, те самим тим препоручљиви за „астал“ европских народа, да седнемо, једном, равноправни за сто и (*коначно*) изађемо из задимљене кухиње у којој смо вековима (*ијим истијим народима*) спремали гозбе и прали судове (Ковачевић 2020: 58–59).

Представљајући „српско-српску жуч око Космета“ (Ковачевић 2020: 59) као, низглед, јединствену борбу *Нас* са *Нама*, Ковачевић нас, заправо, сусреће са питањем хетерономије, јер упућује на несамостално одлучивање о судбини наше територије, будући да се „статусна одлука“ доноси „негде у 'белом свету и Белој кући, док иза те одлуке не стане иста она 'демократско-нуклеарна сила, која се на овим просторима појавила (*невидљива!*) 1999. године [...]“ (Ковачевић 2020: 59). Писац користи оксиморонску конструкцију оличену у синтагми „демократско-нуклеарна сила“, која се „невидљива

7 Хариентизам је „иронија у којој се покуда изриче у облику похвале“ (Ковачевић 2015: 109).

појавила“ и тиме потцртава иронијску (саркастичну) основу сатиризма и има црнотуморни, пародијски учинак. Међутим, ова Ковачевићева реченица, која обухвата цео пасус, па је можемо разумети као *йроширени сатиризам*, на свом крају садржи најупечатљивији иронијски парадокс који сада не изазива (о)смех услед препознавања *шифроване* поруке, већ ефектом неочекиваности представља истину која је тешко подношљива, будући да данас „последнице ’тренирања људских права’ најбоље региструју институти за онкологију“ (Ковачевић 2020: 59), док се „крв теже деконтаминира од нуклеарног отпада јер се налази и у земљи и у генима зарађених народа“ (Ковачевић 2020: 27).

Ковачевић ни у овој подели не заузима страну нити „чуvara“ нити „сецесиониста“ Косова и Метохије, већ изнова проговара језиком и једних и других, а потом, како би сачувао објективност, износи *чињенице*, које у овој подели имају документарну вредност. Од наведених шест *чињеница*, издвојићемо сатиризме који у основи садрже јетку иронију (сарказам).

Друга чињеница обележена је антитетичном сликом морталитета (у Србији) и наталитета (на Космету), док се посебно издваја сатирични закључак у коме је Приштина метонимијски „’нарасла’ са 250.000 пре бомбардовања – на скоро 700.000 ’чистог’ албанског становништва. (Све у складу са ’стандардима’ ЕУ о ’изградњи мултиетничких градова, и држава’)“ (Ковачевић 2020: 60).

Четврта чињеница коју Ковачевић наводи представља реченицу која заузима цео пасус и, овог пута, обојена је субјективним тоном, јер говори о будућности „Велике Албаније“ која прети опстанку Срба и српства. Додатно, ортографско издвајање у заградама изнова представља графостилеме којима се поткрепљује иронијски тон са црнотуморном функцијом. Целу реченицу (пасус) можемо разумети као сатиризам који има парадоксичко-саркастичну форму:

У тој држави („Великој Албанији“) данас живи шест (6) милиона становника и, једноставном рачуницом, може се претпоставити да ће их за педесет година бити (*око*) двадесет милиона, на територији која ће (*йоново!*) постати „тесна“, те би се могли, као „цунами талас“, прелити преко „административне границе“ све до Београда, па и даље, докле буде Србије“ (Ковачевић 2020: 60).

Да је косовско-метохијско питање заправо српско питање „као вечитог ’реметиоца’ идеје о међународној контроли балканских простора“ (Ковачевић 2020: 60), посебно упућују пета и шеста чињеница у наведеној подели. У њима аутор, сада већ субјективно и са циљем, указује на сценарио који следи уколико се ико одлучи да „случај Србија“ буде решен на „добровољној основи“ тако што ће потписати „било шта, може и салвета“ да се „одриче свог дела земље“ (Ковачевић 2020: 61). Тиме нас Ковачевић прецизно упозорава сатиризмом у чијој је основи сарказам, да би

такав папир значио да се уз „анекс уговора“ свако потписан уз препуштање Косова и Метохије одриче и

[...] поклања и своју кућу, окућницу, станарско право и гробно место, те, тако, тим чином и потписом потврђује своје убеђење да се само уступцима и одрицањем могу изградити „добросуседски односи“ са будућом државом на територији Србије, све у име мира, и будућности, Србије (Ковачевић 2020: 61).

„Четврта подела: Патриоте и издајници (А он ће ти опростити што те је тукао...)“ посвећена је, између осталог, *ирародигићевском њреху*, који нас означава као наследнике иронично обележених „дезертера с Косова“. Под њима аутор подразумева потомке оних који су се оглушили о Лазареву „опомену“ и постали жртва Лазареве клетве, неминовни *издајници рода своја* који нису учествовали у Косовском боју. За нашу анализу важно је издвојити елементе који осликавају *усуг* српског рода на иронично-саркастичан начин. Осим ортографски обележених јединица које откривају јетку иронију (знацима навода и заградама), у овој подели се издвајају и оксиморонске конструкције (курзивно издвојене), које доводе у питање идентитет и слободу српства:

Оно (мало) што се није „одазвало“ притаји се по шумама, клисурама и планинама, или настави да живи као „*слободно робље*“, служећи „*друјој вери на својој земљи*“ – преживљавајући између „коца и конопца“ (Ковачевић 2020: 64).

У опису судбина „дезертера с Косова“, али и седмовековној подели на „Патриоте и Издајнике“, аутор користи и поступак интензификације помоћу *инџирафрасџичке реџитерације* – „понављање исте језичке јединице: лексеме, синтагме или цијелог исказа унутар једне реплике“ (Ковачевић 2021: 207). У овој подели класификацију реитерацијских језичких јединица анализирамо и наводимо по фреквентности у тексту, у складу са стилском фигуром у њиховој основи. Од реитерацијских конструкција у функцији интензификације саркастичко-парадоксичких црнохуморних исказа у Ковачевићевом делу *Двадесет њ српских њодела* издвајају се: а) полиптотонске реитерације; б) полисиндетске реитерације; в) кумулатијско-градацијске реитерације.

А) Полиптотонске реитерације „подразумевају понављање исте језичке јединице у различитим граматичким облицима“ (Ковачевић 2021: 211):

У тим врлетима, беспућима, небодерима, где се земља мерила шакама, а жетва капама, у *каменим кућама, на каменим лежајевима, њод каменим крововима, са каменом над главом, изродише „камену децу“* (Ковачевић 2020: 64).

Б) Полисиндетске реитерације „подразумијевају понављање везника испред низа истофункционалних синтаксичких јединица, најчешће клауза“ (Ковачевић 2021: 208):

Од „Кнежеве клетве“ (пре скоро седам векова), па до дана данашњег, подела на Патриоте и Издајнике *не* застарева, *не* јењава, *не* посустаје у жестини, бесу, мржњи, *ни* у миру, *ни* у рату, *ни* у добру, *ни* у злу, *ни* у врху државе, *ни* у „дну“ народа, „*ни* по бабу *ни* по стричевима“ [...] (Ковачевић 2020: 65).

В) Кумулатијско-градацијске реитерације представљају емоционално наглашене контексте, који су обележени „низ(ом) од најмање три блиско-значне језичке јединице“ (Ковачевић 2021: 212):

Кад за некога не постоји *нишџа конкретино ојџужујуће, нишџа компронијујуће, нишџа „материјално доказиво“*, а дотичног ваља *оцрнитџи, џријиситџи или за џлаву скрајџитџи*, најједноставнија и најсигурнија оптужба и осуда (без суда) је – Издајник (Ковачевић 2021: 65).

Говорећи о седмовековној подели на патриоте и издајнике која не застарева, аутор нам открива и вечну борбу *Нас* са *Нама*. Уколико „утемељење идентитета у прошлости омогућује да одређење националног идентитета препознамо као укоренењено у мултидимензионалном и мултиперспективном приказивању историјске трауме“ (Даковић 2021: 141), онда косовски мит који подразумева судбину витештва, трпљења пораза и храбрости, остаје водеће обележје и *џајриотџа* и *издајника*. Упоредивши број жртава у окупаторским страдањима, са иронијско обележеним „ратовима домаће радиности“ (Ковачевић 2020: 66), Ковачевић закључује, издвојеним сатиризмом у чијој је основи подврста ироније – *дијасирам*⁸, вечност подела међу нама самима:

Ратови „домаће радиности“ – ми са нама, довели су нас до овога што данас јесмо, а могли смо бити – да је било „кућног реда“, оно што данас нисмо (Ковачевић 2020: 66).

Прича „Шеста подела: Монархисти и републиканци (Они и ми против нас)“ из другог угла рашчлањује тему о ратним сукобима *Њих* против *Нас*, али и *Нас* против *Нас*. Колико је рат укоренењен у нашој традицији, историји и животу, аутор истиче саркастичним наводом да „у Србији постоји ПЕТ годишњих доба: пролеће, јесен, зима, и – рат“ (Ковачевић 2020: 71).

8 Дијасирам је подврста ироније, који се „заснива на супротности ‘циљаног’ и изговореног смисла и састоји се у понижењу *надуване охолостџи*“ (Ковачевић 2015: 107); „привидна, лажна похвала – подврста ироније, којом се исказу придијева, саркастичан, чак презиран тон“ (Вагић 2012: 80).

У опису ратних сукоба на нашој територији, Ковачевић набраја редом ратове из двадесетог века:

Само у XX веку: три балканска рата – 1912, 1913, 1992–1995; два светска: 1914–1918, 1941–1944, и једно „милосрдно бомбардовање“ 1999, као „апокалиптични ватромет“ у славу краја XX, пакленог века (Ковачевић 2020: 71–72).

Издвојили бисмо оксиморонску конструкцију⁹ „милосрдно бомбардовање“ (2020: 72), којом аутор објашњава, саркастичним тоном, догађања 1999. године у нашој земљи, чију сатиричну вредност допуњује поређење бомбардовања са „апокалиптични(м) ватромет(ом) у славу XX века“ (Ковачевић 2020: 72). Ту „судбину Нас и Њих“ аутор своди на саркастични опис *Њих*, који су – „хорда тешко наоружаних злочинаца под командом болесника које ће (вековима) памтити историја, и медицина“ (Ковачевић 2020: 72). Ортографским издвајањем прилога „вековима“ Ковачевић користи хиперболу у иронијско-саркастичном опису, док последице таквих „интервенција“ описује издвајањем именице „медицина“ на којој почива семантички фокус у иронијско-парадоксичком кључу.

У овој подели важно је издвојити и опис борбе *Нас* са *Нама* коју Ковачевић назива „нерешивим проблемом“ и „фамилијарном борбом“ (2020: 72), јер је тај рат вечан и „трајаће до коначне победе. Нас над Нама“ (2020: 72). Парцелација у претходно наведеној конструкцији је посебно значајна, будући да је семантички смисао у парцелисаном делу „Нас над Нама“, а он носи парадоксичко-саркастични смисаони центар целог сатиризма. Употребом хариентизма у опису Драгутина Димитријевића Аписа као оног који се извдојио „висином, снагом и ’делом“¹⁰, односно као пример „родољуба и патриоте“ (Ковачевић 2020: 73), аутор користи упечатљив сатиризам, у чијој су основи антитеза, сарказам и парадокс, док описује борца на „револуционарној страни“ која је „својим ’деловањем“ учинила (колико је могла) да нас (данас) има оволико колико нас нема“ (Ковачевић 2020: 73).

У тој бесомучној борби *Њих* и *Нас* против *Нас* Ковачевић на крају Шесте поделе употребљава реторичко римовано питање у основи сатиризма:

Да ли је могуће пронаћи
Прави пут и Спас,
Ако су Они и Ми
Против Нас?
(Ковачевић 2020: 79).

9 Оксиморон, као и парадокс, припада фигурама хармоничног противуречја (фигурама супротности), и њихов семантички план је истоветан – „спојивост инкомпатибилних семантема“ (Ковачевић 2015: 87), док се у структурном смислу разликују, тако да оксиморон обележава субординирану синтагму, а парадокс реченичну или надреченичну структуру (уп. Ковачевић 2015).

Премда „Девета подела: Срби и Југословени (Била једном једна земља...)“ није предмет овога рада, будући да у њој није обухваћено косовско-метохијско питање, сматрамо пригодним издвојити један сегмент из ове поделе који говори о вечној борби *Нас* са *Нама*, што семантички допуњује тему која је обрађивана у Шестој подели. Наиме, у подели која се тиче разлика између југословенских народа издваја се сцена на једном јадранском острву, где су Срби подељени међу собом на „Србе – Југословене“ који су „власници кућа ’на мору’, ’жабари’ убеђени да ће се ’добрим понашањем’ и поштовањем написаних домородачких закона приближити локалцима и ’асимилирати’ се као да су ту одувек“ (Ковачевић 2020: 98) и на „Србе – Србијанце“ који су „убеђени да је ’све то Наше’, да је Југославија ’проширена Србија“ (Ковачевић 2020: 98). Сцена у којој „Срби – Србијанци“ глицером узнемиравају „мештане“ и „Србе – Југословене“ одсликана је као борба *Нас* са *Нама*, а коју посматрају *Они*: „Повик – претња зачињена са неколико сочних псовки (*да бисмо се боље разумели*), била је упућена са ’Наше стране’ Нашим људима и глицеру београдске регистрације“ (Ковачевић 2020: 97). Коментаром у загради (курзивно издвојеним) аутор уноси саркастични тон и дилогијску форму, јер двосмислености се постиже и *ефекат њи пре-познавања*, с обзиром да је међу Србима употреба псовки део *традиције*. Закључак исказан сатиризмом: „Значи, Ми смо имали проблем са Нама (уз присуство њих који су Нас гледали зачуђено и презриво)“ (Ковачевић 2020: 97), представља иронијско-саркастични сажетак бесмислене, а вечне подељености наших народа.

Ковачевић нас у истој подели, са временским размаком, суочава са антитетичном сликом у којој „Србин – Србијанац“ критикује „Србина – Југословена“ након рата у којем је изгубио кућу на приморју, као и многи други. Употребом подврсте ироније – *дијасирам*, аутор критикује *Њих*, али и свог сународника „Србина – Југословена“ који је *Њима* веровао: „Да си им’о очи, кô што ниси имô памети, не би сад седео и кукако како си изгубио имовину у земљи која никад и није била твоја – говорио је Србин ’глупом Југословену’ у кафани *Спшара Србија*, подигнутој (током деведесетих) на месту ресторана *Јадран*“ (Ковачевић 2020: 100). Одговор „Србина – Југословена“ у парадоксичко-саркастичном кључу је описан зеугмом: „Југословен ћути, *једе ћевајне и себе* [...]“ (Ковачевић 2020: 100–101).

„Једанаеста подела: Српски Срби и косовски, црногорски, босански, хрватски... Срби (Земљаци Пилипа Бакљина Пилипенде)“ се у ширем семантичком смислу надовезује на четврту и шесту поделу, с тим што је у овој подели централна тема о разједињености Срба садржана у римованом сатиризму: „Нема овде правог рата, док не крене брат на брата“ (Ковачевић 2020: 116). У делу текста у коме се говори о судбини „сићушног Старца“, избеглице из околине Задра, који сада живи као бескућник, роварећи по контејнерима, „говор постаје средство идентификације“ (Милановић 2021: 253) међу непознатим саговорницима. Судбина избеглица у Ковачевићевом делу је општа, прожимајућа и трагична, што потврђује и податак да је

управо тај Старац имао супругу која је „умрла на Косову, поред Пећи, при неколико година... И не могу је посјетит, то ти је сад њи'ово“ (Ковачевић 2020: 118–119). Ковачевић у антитетични однос поставља рат (*Њих*) и жртве (*Нас*), с тим што *Ми* имамо универзалне судбине на које *йогеле* не утичу. Антитетична слика која описује однос *йре* и *йосле*, сада без (црног) хумора, дата је у речима Старца:

И таки ти је живот; до јуче сан био богутан, а данас сан ти слипац и прошјак... И да ми је то неко река при овог рата, ја би' се смија и мислија би' да је шенија... (Ковачевић 2020: 119).

Посебно бисмо истакли и антитетичну слику у којој је описана судбина „избеглица с Косова“ и „Нове српске буржоазије“. Ковачевић издваја судбине људи који су „заборављени и помињани (најчешће) уочи избора током протеклих десетак година“ (2020: 120) наспрам судбина стотинак њих који су се обогатили, називајући их „Новом српском буржоазијом“. За нашу анализу значајан је део у коме се саркастично говори о тој буржоазији која „држи предавања о патриотизму, о Косову као 'светињи' коју никада нећемо заборавити и оставити“ (Ковачевић 2020: 120), док, потом, у антитетични положај поставља слику лицемерне „куповине Србије, део по део“ (Ковачевић 2020: 120). Сатиризам, у чијој су основи реторичко питање и сарказам, дочарава „апсурд терора“ (Крстић–Пантић 2018: 17), а његовој стилогености доприноси и ортографско издвајање у загради, помоћу чега такав коментар добија својство ауторског коментара. Додатно, у доленаведеном сатиризму први пут се поставља и однос *Доле* и *Овде*, који симболично означава положај Косова и Метохије у односу на Србију, односно Београд:

(Није им пало на памет да би се Косово могло „брити“ новим фабрикама, предузећима... тамо Доле, а не Овде, из офиса по зградама купљеним већином намештеним тендерима) (Ковачевић 2020: 120–121).

„Деветнаеста подела: Рођени и нерођени (Три песме о предању и постојању)“ садржи реторичко питање у поднаслову: „*Зашто нас нема седамдесет милиона*“ (Ковачевић 2020: 192), чија је функција парадоксичко-саркастична. Предмет ове приче јесте анализа предања о броју (не)рођених Срба, чак и пре Косовског боја. Аутор говори о српској историји као циркуларном низу подвига и жртвовања, и оживљава *йредање* „да је само на косовском пољу остало тридесет хиљада српских душа, за то доба као данас пола милиона становника, колико је пострадало (у борбама и од болести) [...]“ (Ковачевић 2020: 193). Ковачевић користећи хиперболу и именујући „предање нестајања, и као последиц(у) непостојања“ (2020: 193), описује и усуд у српској историји, док „рекомбинује сећања и носталгију утемељене на косовском миту“ (Даковић 2021: 138). Последица таквог приступа теми описана је

у црнотуморном кључу употребом ироније (сарказма) и хиперболе, помоћу којих настаје сатиризам: „Проста ’рачуница’ каже да нас је десет пута више Нерођених него што нас има“ (Ковачевић 2020: 195).

Ковачевић црнотуморно говори и о опасности од губитка земље без становништва услед „епидемије абортуса“, а „најочигледнији пример је губитак Косова (због наших Нерођених и њихових пре/рођених) – држава ће (коначно) морати да ’под један’ направи ’стратегију дугорочног планирања породице’ – младих људи и њихове деце“ (Ковачевић 2020: 198). Како би *осетљиву* тему о „најстаријој земљи у Европи“ (Ковачевић 2020: 198) приказао на *јодношљив* начин, аутор нам *истину* приказује сатиризмом „стручњака за проблеме рађања“, који уоквирен парадоксом и сарказмом има функцију изазивања смеха: „Ако ваши родитељи нису могли да имају децу, мала је вероватноћа да ћете је и ви имати“ (Ковачевић 2020: 199).

Причу „Двадесета подела: Србин подељен на самог себе (Један Србин – два човека)“ можемо семантички разумети као *ејилоі без наде*, на шта упућује и поднаслов са функцијом реторичког питања – „*Што се боре мисли моје*“ (Ковачевић 2020: 200). Аутор закључује да након свих подела она суштинска подела која произлази из свих осталих јесте садржана у конструкцији: „Србин подељен на самог себе: један човек – две личности, *два* убеђења, *два* опредељења, *два* погледа на свет...“ (Ковачевић 2020: 200). Наведена проширена синтагма почива на интензификацији, односно анафорском¹⁰ понављању броја „два“, чиме Ковачевић дочарава интензитет и вечност подела код Срба. Аутор, такође, сумира и разлоге за све наведене поделе, а то су најпре „ратови, бомбардовање, сеобе, избеглиштво, транзиција, избори... и све то праћено беспарицом, бедом већине становника“ (Ковачевић 2020: 201). Хетерономичност српског питања аутор изнова описује на крају двадесете поделе, која има и други поднаслов – „*Избори – да ли је мојуће слушати руске романсе у немачком мерцедесу?*“ (Ковачевић 2020: 207). Реторичким питањем које има функцију да укаже на парадоксичко-саркастични смисао, Ковачевић говори о изборима 2008. године, који ће још једном потврдити вечност српских подела. Међутим, осим вечних подела у нашој историји и традицији понављајућа је и хетерономија, што аутор продубљује описом односа *Њих* наспрам *Нас*:

А они напољу седе и меркају шта ће се овде десити, и шта им (онда) ваља чинити у наредном петогодишњем периоду, јер њима живот не пролази у сталном чекању; не секирају се (баш) толико колико су (већ) научили добро да глуме људе забринуте за судбину „малих народа“ (Ковачевић 2020: 207–208).

У наведеном сатиризму Ковачевић изнова употребљава метод ортографског издавања речи у заградама, чиме се потврђује саркастично-парадоксичка

10 Анафорска понављања (реитерације) „подразумијевају понављање исте језичке јединице на почетку више исказа“ (Ковачевић 2021: 209).

функција текста. Додатно, вечност самих подела у српској традицији описана је и стилогеним издвајањем краја приче, што поткрепљује и основну намеру овога рада, а то је да докаже да (црни) хумор омогућава лакше разумевање и прихватање српских подела током историје до данас, а које се заснивају највише на саркастично-парадоксичким решењима, јер

[...] како сад „ствари стоје“, лета господњег 2008, сва је прилика и сви су изгледи да се нашим – српским поделама, не назире КРАЈ (Ковачевић 2020: 208).

Ширином обухваћених језичко-стилских феномена и њиховом повезаношћу Душан Ковачевић је представио карактеристичне косовско-метохијске теме, проблеме и судбине код Срба. Оживео је питање језичког и идентитетског приступа *Друјоме* кроз приче о братоубилаштву, подељености, издаји, клетви, али и указао на вечност *борбе Нас* са *Нама* помоћу тема о последицама прародитељског греха; о Косовском миту; о избеглиштву и одрођеницима. Антитетичке фигуре представљају основно обележје Ковачевићевог дела *Двадесет сръпских ѿогела*. Оне су испољене интерференцијом фигура хармоничног противуречја (парадокс, оксиморон) и фигура негације (иронија, са подврстама: сарказам, хариентизам, дијасирам; реторичко питање). Додатно, у језичко-стилској анализи косовско-метохијског питања у издвојеним поделама уочава се и употреба стилогене фигуре – зеугме, и поступака интензификације (полиптотонске, полисиндетске, кумулацијско-градацијске и анафорске реитерације), који допуњују парадоксичко-саркастичну основу анализираних *саиширизама*. Истину о нашем актуелном, али и вечном питању о земљи која нестаје и *борбама* са собом и другима, Ковачевић је на особен начин описао црним хумором као уметничким средством које помаже да се суочимо са апсурдом историје и живота, али и прихватимо последице трагичне *исишине*.

ИЗВОР

Ковачевић 2020: Душан Ковачевић. *Двадесет сръпских ѿогела*. Београд: Лагуна.

ЛИТЕРАТУРА

- Витезовић 1991: Милован Витезовић. *Срце ме је отикуцало (изабрани афоризми)*. Београд: СКЗ; Горњи Милановац: Дечје новине; Нови Сад: Дневник.
- Даковић 2021: Невена Даковић. „Игре историје и сећања у филмским текстовима Душана Ковачевића“. Милош Ковачевић (ур.). *Драмско стваралаштво Душана Ковачевића*. Андрићград: Андрићев институт, 135–153.
- Ковачевић 1998: Милош Ковачевић. *Стилске фијуре и књижевни шексји*. Београд: Требник.

- Ковачевић 2015: Милош Ковачевић. *Стилска и грамајска стилских фигура*. IV битно допуњено издање. Београд: Јасен.
- Ковачевић 2021: Милош Ковачевић. „Доминантне стилско-језичке особине драма Душана Ковачевића“. Милош Ковачевић (ур.). *Драмско стваралаштво Душана Ковачевића*, Андрићград: Андрићев институт, 173–226.
- Крстић–Пантић 2018: Тамара Крстић, Михајло Пантић. „У доброј драми ништа није случајно“. Михајло Пантић (ур.). *Хумор је свејлост – о књижевном стваралаштву Душана Ковачевића*. Београд: Библиотека града Београда; Ниш: Графика Галеб, 9–59.
- Милановић 2021: Александар Милановић. „Језик као актер у *Двадесет српских џогела* Душана Ковачевића“. Милош Ковачевић (ур.). *Драмско стваралаштво Душана Ковачевића*. Андрићград: Андрићев институт, 247–265.
- РКТ 2010: Тања Поповић. *Речник књижевних ѿермина*. Београд: Logos Art.
- Ђупић 2024: Зорана Ђупић. „Књижевнопублицистички и аналитички подстил Душана Ковачевића“. Бранко Тошовић (ур.). *Андрићева јубилејска, серија Andrić-Initiative*, том 17. Грац – Бањалука – Београд: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Народна и универзитетска библиотека Републике Српске – Свет књиге, 763–776.
- Багић 2012: Krešimir Bačić. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
- Foht 1962: Ivan Foht. „Unutarnji mehanizam aforizma“. *Izraz*, VI/7. Sarajevo, 13–32.
- Simeon 1969: Rikard Simeon. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I*. Zagreb: Matica hrvatska.

Zorana Z. ČUPIĆ

“KOSMET – GUARDIANS AND SECESSIONISTS” – THE LIMITS
OF LINGUISTIC AND IDENTITY-BASED APPROACHES TO THE OTHER
IN DUŠAN KOVAČEVIĆ’S TWENTY SERBIAN DIVISIONS

Summary

The subject of this paper is a linguistic and stylistic analysis of the satirical book *Twenty Serbian Divisions – How Serbs Multiply by Division* (2008) by Dušan Kovačević. The individual and collective identity of Serbs is examined through their relationship toward the Other, but also toward themselves, marked by linguistic, territorial, familial, and historical characteristics. The aim of the research is to highlight the Kosovo and Metohija issue within Serbian divisions, primarily through the analysis of dominant stylistic devices and linguistic-stylistic techniques that contribute to the sarcastic and ironic foundation of the text and the creation of satirisms. By discussing appropriation, division, fratricide, exile, the Kosovo myth, curses, renegades, and ancestral sin, the author, through figures of betrayed expectation and negation, succeeds in humorously revealing the truth of this “satirical list of Serbian divisions.”

Keywords: Dušan Kovačević, *Twenty Serbian Divisions*, linguistic and stylistic analysis, satirisms, stylistic devices.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

323.1(=163.41)(497.115)(0.82)

323.1:930.85(497.115)(082)

94(497.115)(082)

316.422(497.115)(082)

ЛИЧНОСТ у савременом свету : идентитет,
хетерономија и насиље : случај Косово и Метохија :
тематски зборник научних радова / [уредили и
приредили Ивана Раловић, Соња Шљивић]. - Приштина
[тј.] Лепосавић : Институт за српску културу ; Београд :
Академија за националну безбедност, ; Симферопол,
Руска Федерација : КФУ В. И. Вернадски, 2025
(Краљево : Graficolog). - 818 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 150. - Стр. 15-18: Уводна реч / Марија
Јефтимијевић Михајловић. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад.
- Summaries.

ISBN 978-86-82736-15-8

а) Српско питање -- Косово и Метохија -- Зборници
б) Национални идентитет -- Културни аспект -- Косово и
Метохија в) Косово и Метохија -- Историја -- Зборници

COBISS.SR-ID 171850249